

Хто такий Григорій Сковорода. Оповідь у малюнках

Сердюк Марія

Вікова категорія: 6-9 років (Молодші школярі)

Жанри: Біографія/Автобіографія

Про твір

Філософ, поет, педагог і перекладач — це все про Григорія Сковороду. Народившись у звичайній селянській родині, він самотужки опанував майже десять іноземних мов. Це дало йому змогу читати зарубіжну літературу в оригіналі та спілкуватися з цікавими людьми з різних країн. Він був вільний духом і тілом, ніколи не сидів на одному місці, багато подорожував світом. Історія його життя захоплює і надихає. І ця книжка саме про це!

Експертні методичні поради

Доля, а ще більше – творчий доробок Григорія Сковороди складно переповісти для молодших школярів так, щоб розповідь їх зацікавила й водночас не перетворилася на профанацію глибоких ідей та унікального життєвого чину українського мислителя. Якщо зауважити, що читачі цього віку фактично не знайомі з реаліями життя часу Сковороди та не мають досвіду, співставного з його, завдання, що постало перед М. Сердюк і К. Гордієнко, видається надскладним! Та авторки впоралися.

Створена ними оповідь – крок за кроком (розворот за розворотом) – розгортає життєпис непересічної людини: народження в козацькій родині, ранній інтерес до світу та музики, любов до книжки та навчання у Києво-Могилянській академії, знання багатьох мов, формування життєвих переконань, життя при дворі імператриці та вибір на користь дальшої освіти, подорожі світом і Україною, вчителювання, власні ідеї та незвичайна смерть.

У книжці згадують лише кілька дат і цитат зі Сковороди, його твори означені лише на корінцях книжок на ілюстрації, а конкретні люди з його оточення згадуються зрідка. Виразними мазками авторки окреслюють зрозумілий дитині 6+ портрет людини, чиє життя варте того, аби нею зацікавитися та запам'ятати ім'я, а згодом повернутися й таки з'ясувати, а що саме «той Сковорода» співав у своїх піснях, що писав, із ким розмовляв у подорожах?..

М. Сердюк вдало підказує малому читачеві, коли саме її герой «дорослішає», змінюється («Це був уже не Гриць, а Григорій Савич...»), маркувальні звернення «Гриць» / «Григорій»), наводить цікаві для молодшого школяра факти (які мови знав, у яких країнах бував, на яких

інструментах грав тощо), а складні філософські висновки ілюструє життям самого ж філософа (обрав «сродну працю», а не запрошення імператриці та ін.). Мотиви вчинків Сковороди та його провідні ідеї («...людина має самостійно визначати своє життя і жити так, як до вподоби саме їй, але в гармонії з іншими»; «...жодна душа не може бути щасливою, якщо діє всупереч своїй природі й робить те, що їй не до вподоби» тощо) висловлені досить ясно та стають «очевидними» завдяки ілюстраціям (скажімо, люди-садівники з різними інструментами та в різному стані душі чи варіанти одягу й людина перед дзеркалом – на розворотах про «сродну працю»).

Малюнки К. Гордієнко насичених, але не дражливих кольорів природної гами. Попри символічність, вони багаті на милі реалістичні деталі (як ось, пташечки, квіточки, овечки та ін.) і таять у собі якусь пасторальну тиху усмішку.

Сердюк Марія. Хто такий Григорій Сковорода. Оповідь у малюнках / Марія Сердюк ; намалювала Катерина Гордієнко. – Київ : АССА, 2024. – 36 ст.: іл.

— Наталя Марченко (2025 р.)

Одна з визначальних рис українства – креативність, невичерпний творчий потенціал. Книжки-життєписи для дітей в Україні також набули своїх неповторних рис і нині є не лише порівнюваними із зарубіжними аналогами, а й чимось цікавішими (скажімо, заснованими на сучаснішому розумінні біографічного тексту, зокрема його візуальної складової).

Низка життєписів для читачів молодшого шкільного віку **«Хто такий... Оповідь у малюнках»** видавництва **«АССА»** з'явилася 2024 р. як частина серії «Читай та відкривай» (заснована 2019 р.) і нині представлена книжками про чотирьох діячів української культури різного часу – Г. Сковороду, Т. Шевченка, Леся Українку та М. Леонтовича. Усі ці постаті беззаперечно утвердилися в національному пантеоні, входять до кола персоналій, які «вивчаються в школі», а також є складовою масової культури. Однак Т. Шевченко та Леся Українка – «традиційні» автори й персонажі у дитячому читанні, Г. Сковорода раніше був мало присутнім у колі читання дітей молодшого шкільного віку, а М. Леонтович увійшов до кола «широко знаних» (а з тим – і до знаних дітям) лише впродовж останнього десятиліття. Що беззаперечно накладає відбиток на кожну з книжок, визначаючи обсяг і спосіб подачі біографічного матеріалу. Усі книжки серії зручного оригінального формату й нагадують кольорові «шибочки» у чарівному вікні-вітражі, за якими уважний читач роздивиться дивовижні історії людського життя. Прямий виразний шрифт зручний для читання. Тексту не багато. Він чітко співвіднесений із малюнками, котрі самодостатні та є повноцінною візуальною оповіддю про кожну з постатей.

Цікаво, що на обкладинці ззаду в усіх книжках – отара чудернацьких овечок, яким просто не можливо не усміхнутися.]

Там само розміщений анонс, що задає тон вміщеній у книжці оповіді. Скажімо, про Г. Сковороду це – перелік його здобутків, а в Т. Шевченка – твердження, що той «...змінив плани долі, бо мав талант і неймовірну силу характеру».

Життєписи подаються як послідовна оповідь про людину від народження до смерті (т. з. «лінійний життєпис»), що має низку переваг у читанні молодшого школяра:

Окремо варто наголосити, що авторки не оминають складні теми (як от хвороби, переслідування, смерть героїв), але труднощі не описуються як «непереборні», а смерть не стає «завершальною крапкою» життєписів. Щоразу це долання на шляху до успіху, мить – на шляху до світлої пам'яті та пошанування.

Також, за можливості, згадуються цікаві факти, що пов'язують певну персоналію із сьогоденням (як ось, фільм «Мавка» та ін.). Усі книжки мають чітке патріотичне спрямування.

Сердюк Марія. Хто такий Григорій Сковорода. Оповідь у малюнках / Марія Сердюк ; намалювала Катерина Гордієнко. – Київ : АССА, 2024. – 36 ст.: іл.

Доля, а ще більше – творчий доробок Григорія Сковороди складно переповісти для молодших школярів так, щоб розповідь їх зацікавила й водночас не перетворилася на профанацію глибоких ідей та унікального життєвого чину українського мислителя. Якщо зауважити, що читачі цього віку фактично не знайомі з реаліями життя часу Сковороди та не мають досвіду, співставного з його, завдання, що постало перед М. Сердюк і К. Гордієнко, видається надскладним! Та авторки впоралися.

Створена ними оповідь – крок за кроком (розворот за розворотом) – розгортає життєпис непересічної людини: народження в козацькій родині, ранній інтерес до світу та музики, любов до книжки та навчання у Києво-Могилянській академії, знання багатьох мов, формування життєвих переконань, життя при дворі імператриці та вибір на користь дальшої освіти, подорожі світом і Україною, вчителювання, власні ідеї та незвичайна смерть.

У книжці згадують лише кілька дат і цитат зі Сковороди, його твори означені лише на корінцях книжок на ілюстрації, а конкретні люди з його оточення згадуються зрідка. Виразними мазками авторки окреслюють зрозумілий дитині 6+ портрет людини, чиє життя варте того, аби нею зацікавитися та запам'ятати ім'я, а згодом повернутися й таки з'ясувати, а що саме «той Сковорода» співав у своїх піснях, що писав, із ким розмовляв у подорожах?..

М. Сердюк вдало підказує малому читачеві, коли саме її герой «дорослішає», змінюється («Це був уже не Гриць, а Григорій Савич...», маркувальні звернення «Гриць» / «Григорій»), наводить цікаві для молодшого школяра факти (які мови знав, у яких країнах бував, на яких інструментах грав тощо), а складні філософські висновки ілюструє життям самого ж філософа (обрав «сродну працю», а не запрошення імператриці та ін.). Мотиви вчинків Сковороди та його провідні ідеї («...людина має самостійно визначати своє життя і жити так, як до вподоби саме їй, але в гармонії з іншими»; «...жодна душа не може бути щасливою, якщо діє всупереч своїй природі й робить те, що їй не до вподоби» тощо) висловлені досить ясно та стають «очевидними» завдяки ілюстраціям (скажімо, люди-садівники з різними інструментами та в різному стані душі чи варіанти одягу й людина перед дзеркалом – на розворотах про «сродну працю»).

Малюнки К. Гордієнко насичених, але не дражливих кольорів природної гами. Попри символічність, вони багаті на милі реалістичні деталі (як ось, пташечки, квіточки, овечки та ін.) і таять у собі якусь пасторальну тиху усмішку.

Черевань Юлія. Хто такий Тарас Шевченко. Оповідь у малюнках / Юлія Черевань ; намалювала Марія Христенко. – Київ : АССА, 2024. – 36 ст.: іл.

Здається, що про Т. Шевченка для дітей усе вже «казано-переказано». Насправді, зовсім не так! Для молодших школярів фактично не було окремої книжки – життєпису з повною (від народження до смерті) не художньою оповіддю про Кобзаря. Коли зауважити, що найвідоміші Шевченкові життєписи для дітей молодшого шкільного віку написані у минулому столітті та дуже соціально заангажовані, зрозуміло, що завдання перед авторками було складне.

Успіхом вважаю те, що їм вдалося розповісти про митця (художника та письменника рівною мірою) та успішну людину, а не створити «меморіальну табличку» під забронзовілими ярличками, навішаними на Тараса Григоровича упродовж століть.

Тут читач не зустрінє символічного «Кобзаря», але дізнається чимало цікавого про Тараса Шевченка – хлопчика з достойного роду, котрий відчув своє покликання та попри складний час і перепони, піднявся до мистецьких, духовних і суспільних висот. Це книжка про перемоги, велике людське єднання та стійкість.

Мені, читаючи, усе хотілося «підглянути» в довідник, чи щось не «понавидумували», бо ж у голові – зі школи «знані» картинки «замучених кріпаків», «лютих дяків», «пана-негідника», «поневолених українців», «цариці-небоги», «засланця-мученика» і «могили в Каневі». А тут розгортаються теплі, колосково-сонячні картини життя талановитої дитини з великої родини. Дитини, котрій довелося змалку багато й важко працювати, аби мати змогу вчитися грамоти й малюванню. Підлітка, котрий безстрашно використовував кожен можливість, аби розвивати свій талант (а міг же гуляти, відпочивати, трати час і сили, аби «вислужитися»). Юнака, чиє обдарування оцінили у неймовірну суму (на нинішні гроші – майже два мільйони гривень!), та

котрий безбоязно прийняв це визнання і покладені на нього надії друзів. Чоловіка, котрий любив свій народ, людей, із кола яких «вийшов вгору», понад себе й свої таланти, і служив Українській Справі мужньо й до останку.

Малюнки М. Христенко сповнені світла й тепла, часом натякають на відомі світлини чи полотна композиційно, ніби відсилаючи читача до знаних візуальних документів часу (згодом маленькі читачі дізнаються про них і, можливо, пам'ять нагадає щось уже бачене).

Пуляєва Альона. Хто така Леся Українка. Оповідь у малюнках / Альона Пуляєва ; намалювала Юлія Данилова. – Київ : АССА, 2024. – 36 ст.: іл.

Про Лесю Українку (значною мірою завдячуючи її ювілеєві) для дітей написано відносно чимало. Тому від «ще однієї книжки» я не чекала дива. Даремно!

А. Пуляєвій вдалося дуже стисло, але напрочуд емпатично та цікаво переповісти цей «... складний, але неймовірно цікавий життєвий шлях». Ця книжка – саме життєпис Лариси Косач, а не «творчий шлях» Лесі Українки. Це книжка найперше про людину й менше – про письменницю.

Думаю, саме щодо цієї персоналії такий підхід має право бути. Із творчістю Лесі Українки молодші школярі знайомі з раннього дитинства й тому розповідь про «людську» (й таки дуже цікаву та неординарну) сторону її буття може зацікавити їх більше, ніж чергове нагадування про «талант слова» чи історію написання котрогось із текстів.

Книжка захоплює з перши слів. Буквально кількома реченнями авторка окреслює родинний світ маленької Лесі – світ заможної, впливової української родини з давніми коренями та славними традиціями. А далі – факт за фактом – він розростається, окреслюючи стійке та потужне «українське середовище», котре формувало письменницю попри зовнішній соціальний тиск і хворобу. У невеличкій за обсягом книжці вмістилася уся Лесина родина та їхні друзі, родинне навчання й спільні святкування, заглиблення в науки та світову культуру й народні звичаї, вишивку тощо. Навіть дивно, як такий невеликий текст вмістив так багато цікавого!

Власна Лесина доля також прописана досить чітко й повно. Захоплення музикою, перші поетичні спроби, хвороба, товаришування та кохання – усе знайшло тут своє місце! Авторка щоразу наголошує успіхи дівчинки (конкретно називає, що саме вмiла/зробила в якому віці тощо), те цікаве й добре, що траплялося в її житті (навіть якщо подорожі спровоковані хворобою, наголошено на можливості відвідати театри, виставки) й тому доля Лесі Українки постає як успішна, цікава, конкурентна щодо життя представниць аристократії інших народів, про яких діти уже знають.

Малюнки Ю. Данилової грайливі, виконані в теплих тонах, «прошиті» написами, графічними зображеннями дрібних деталей, споруд, знаків, символів та ін., що створює своєрідну атмосферу багат шаровості візуального ряду.

Сердюк Марія. Хто такий Микола Леонтович. Оповідь у малюнках / Марія Сердюк ; намалювала Дарія Пістрюга. – Київ : АССА, 2024. – 36 ст.: іл.

Тріумфальне повернення Миколи Леонтовича до кола «всіма впізнаваних» українців значною мірою завдячує науковій та популяризаторській праці Тіни Пересунько. Впродовж останніх років писати про «Щедрика», капелу Кошиця та М. Леонтовича стало певною мірою навіть обов'язково, оскільки трагічна доля митця на дисонансі з всесвітнім успіхом його твору, як і засновки «народної дипломатії» (що нині так допомагає Україні в борні), пов'язані з поширенням «Щедрика» в світі, актуалізують в уяві сучасних українців наші нинішні драми, очікування та перемоги.

Серед іншого з'явилися також книжки-життєписи та книжки зі значною документальною основою для молодших школярів. Усі вони, зокрема й книжка-картинка М. Сердюк, відчутно більше політизовані, ніж зазвичай були українські біографічні видання доби незалежності. Різдвяний «Щедрик», котрий підкорив світ попри насильницьку смерть свого автора від рук наших ворогів, символічно відлунує вічним «смерть поправ», надією на остаточне утвердження вищої справедливості. Цей глибинний символізм мимоволі витворює складні,

політизовані контексти. Особливо, коли зауважити, що кривава війна Росії проти України триває вже понад десятиліття, а всі маленькі читачі нині – діти цієї війни...

Попри все вище сказане, книжка – чи не найяскравіша у серії та вирізняється навіть своєю виразно контрастною (холодні/теплі кольори) гамою. М. Сердюк розгортає перед нашим сучасником досить незвичайну нині, а колись поширену в Україні долю хлопчика зі священницького роду. Пасторальні світлі картини дитинства та дорослішання хлопчика, котрий росте у дружній, музично обдарованій родині, продовжує традиційний для неї шлях священницького служіння, змінюють так само яскраві оповіді про вибір власного, відмінного від рідних, шляху – освітянського.

Світло і музика наповнюють життя героя і оповідь. Дуже зворушили сторінки, де збирання фольклору Леонтовичем постало у вигляді буквального «скарбу» – скрині із «самоцвітами» народної музики. Цей візуальний образ («скриня з давніми раритетами/традиціями») уже розтиражований, але тут дуже до місця, бо увиразнює вартісність і саму суть діяльності фольклориста.

Тьма (в буквальному сенсі – як колір) виникає разом із першими згадками про переслідування композитора. Вона просочується в книжку спалахами кострищ, які замінюють собою сонячні кольори, й породжують тіні, що все густішають... Зрештою тьма набирає обрисів цілком конкретних людей і їхніх жорстоких непоправних вчинків. Ілюстрації Д. Пістрюги розповідають свою історію так само виразно, як текст М. Сердюк – свою.

У книжці присутні розгорнуті пояснення тогочасної політичної ситуації в Україні, чітко названі як ворожі Російська імперія та Радянський Союз тощо. Доля М. Леонтовича інтерпретується як типова для кожного українця-інтелігента, котрий обрав служіння Українській Справі.

Наталя МАРЧЕНКО,

кандидатка історичних наук, старша наукова співробітниця.

— Наталя Марченко (2025 р.)

□ Письменники рекомендують

"Доля, а ще більше – творчий доробок Григорія Сковороди складно переповісти для молодших школярів так, щоб розповідь їх зацікавила й водночас не перетворилася на профанацію глибоких ідей та унікального життєвого чину українського мислителя. Якщо зауважити, що читачі цього віку фактично не знайомі з реаліями життя часу Сковороди та не мають досвіду, співставного з його, завдання, що постало перед М. Сердюк і К. Гордієнко, видається надскладним! Та авторки впоралися. Створена ними оповідь – крок за кроком (розворот за розворотом) – розгортає життєпис непересічної людини: народження в козацькій родині, ранній інтерес до світу та музики, любов до книжки та навчання у Києво-Могилянській академії, ..."

— Наталя Марченко (2025 р.)

□ Запитання для обговорення з дітьми

- Яка подія в книзі була найнесподіванішою?
- Якби ви були художником, яку обкладинку ви б намалювали для цієї книги?
- Яку емоцію викликає у вас головний герой?

PortKEY: Ресурсний центр для бібліотекарів
Методичний посібник згенеровано автоматично

[Скануйте для переходу](#)